

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Inleiding

Vandaag opnieuw een kerkdienst
in het kader van 500 jaar Reformatie.

De vorige keer

- alweer een paar weken geleden -
hadden we dat ook.

Zingen met Luther, was het toen.

Aan de hand van zijn liederen
hebben we toen de aansluiting gezocht
bij waar het Luther
500 jaar geleden om te doen was.

Nu

in deze dienst willen we opnieuw die aansluiting zoeken,
maar nu niet via zijn liederen,
maar deze keer wat meer langs de weg van de theologie.

Want met de ontdekking van Luther
dat Gods gerechtigheid
geen straffende gerechtigheid,
maar een reddende gerechtigheid is,
is er ook een enorme aanzet gegeven voor een nieuwe theologie.

Het spreken over God

- als je dat als een aanduiding van theologie zou mogen gebruiken -
moest opnieuw vorm krijgen
en heeft dat ook gekregen
bij Luther vandaan
en onder invloed van Reformatoren die in zijn spoor verder dachten
in wat we zijn gaan noemen:
Gereformeerde theologie.

Veranderlijk

Nu heb ik inmiddels vier keer het woord
'theologie' genoemd,
- dit was de vijfde keer -
dus ik kan het jullie niet kwalijk nemen
dat je al bijna bent afgehaakt bij mijn verhaal.

Maar gelukkig zijn jullie er nog net bij
en heb ik de gelegenheid
om uit te leggen
waarom ik hier specifiek spreek
over theologie.

Ik spreek hier over theologie,
omdat theologie veranderlijk is.

Dat was duidelijk zichtbaar in die tijd van de Reformatie.

Er wás een theologie

- een spreken over God -

zoals dat gangbaar was in de Rooms Katholieke Kerk van die dagen

en er kwám een spreken over God

zoals dat ontstond vanuit die ontdekking van Luther

dat Gods gerechtigheid geen straffende gerechtigheid was,

maar een bevrijdende gerechtigheid.

Kijk,

niet Gód is in die tijd veranderd,

maar het spréken van God

is in die tijd veranderd.

Niet God is veranderd,

maar wat er van Hem zichtbaar werd,

dat veranderde wel.

Het godsbeeld veranderde.

En juist dat element van de verandering in het spreken van God

wil ik even naar voren brengen,

omdat we daarmee ook kunnen overwegen

hoe dat spreken van God zoals we dat vanuit de reformatie hebben ontvangen ...

... hoe dat spreken toereikend

of misschien ook wel ontoereikend is

voor hoe het in onze tijd van belang is

dat we God zien.

Kan ons spreken over God

nog altijd toe met de taal die ons vanuit de Reformatie is aangereikt,

of blijven er in dat Reformatorische spreken

toch dingen van God buiten beeld

die we niet buiten beeld mogen laten?

Of brengt het Gereformeerde spreken van God

misschien ook een bepaalde perspectiefverdraaiing met zich mee,

waardoor we misschien van God dingen zeggen

die Hij helemaal niet gezegd wil hebben?

...

Nou,

het klinkt allemaal een beetje ingewikkeld misschien,

maar wat ik wil doen is dit:

Ik wil aansluiten bij de bevrijdende ontdekking van Luther
- de ontdekking van een genadige God -
en ik wil gaan zien welk beeld van God dat ons heeft opgeleverd
en dan komt vanzelf ook de vraag
of we bij dat beeld willen blijven
of dat we ons spreken over God
nog weer opnieuw hebben te formuleren.

Gereformeerde leer

Goed,
we beginnen dus bij de ontdekking van Luther.

Zijn grote bevrijdende ontdekking was dus
dat Gods gerechtigheid
zoals Paulus daarover spreekt in zijn brief aan de Romeinen
geen straffende gerechtigheid is,
maar een bevrijdende gerechtigheid.

Zo heeft Luther Gods genade leren kennen.

Gods genade
die zondaren bevrijdt van hun schuld
niet door goede werken
maar alleen door het offer van Christus.

Deze ontdekking van Luther
was een grote bevrijding voor hem,
omdat hiermee een grote last van hem afviel.

Een heel kerkelijk systeem dat op hem drukte
van voorschriften van kerkelijk gezag
en van boetedoeningen
loste op als sneeuw voor de zon.

Zonder dat alles
stond Luther vrij en recht voor God
niet om wat hij had gedaan,
maar om wat Christus heeft gedaan.

...

Een geweldige ontdekking dus
die met vreugde is omarmd
en waar mensen met enthousiasme geprobeerd hebben
daar woorden aan te geven.

Sola scripture;
De paus kan zeggen wat hij wil,
Gods Woord is het hoogste woord!

Sola fides;
Niet door goede werken
maar door geloof ben je gered!

Sola gratia;
het is alleen genade,
je hoeft daarvoor zelf niets mee te brengen.

Dit is op en top bevrijding!

En dat is het feest van Luther.

Maar naarmate de tijd verstreek
en de boodschap van de Reformatie niet alleen met liederen bezongen kon worden,
maar ook met rede verdedigd moest worden,
heeft deze boodschap ook woorden meegekregen
die voor velen helemaal niet als bevrijdend zijn ervaren.

Het beeld dat gerezen is
is namelijk een beeld van ons
als verdorven mensen.

Mensen die al vanaf onze geboorte maar één mogelijkheid hebben
en dat is dat we God kwaad maken.
Van dag tot dag verzwaren wij onze schuld

En die toorn van God die moet verzoend worden,
anders kan Hij niet met ons door één deur.

Wij zijn totaal nietswaardig
en geheel onverdiend
schenkt God ons genade
doordat Hij zijn Zoon geeft
als offer
tot verzoening van onze schuld.

Wat als een boodschap van bevrijding begon
heeft voor velen de smaak van een voortdurende veroordeling gekregen:

Onbekwaam tot enig goed.
Je stapelt schuld op schuld.

Hoe kon dit nu gebeuren?

Gevoelde schuld

Voor een antwoord op die vraag
is het goed om toch nog eens terug te gaan naar die tijd van Luther.

Om nog eens terug te gaan naar de angst van Luther.

Luther was bang van God.

En in die angst voor God was hij een kind van zijn tijd.

De tijd van Luther was gekenmerkt door angst voor God.

Mensen voelden zich schuldig tegenover God
en ze vreesden Gods veroordeling.

En de kerkelijke praktijken van die tijd
met de afluathandel
die voedde de angst,
hield die ook in stand,
floreerde op die angst.

Het beeld van God als een straffende God van zondige mensen
die maar te zorgen hadden dat ze bij God in de gunst raakten
was het dominante beeld in die tijd.

En Luther ontdekte dan wel dat andere beeld van God;
een genadige God die liefdevol en vergevend is,
maar daarmee was het beeld van de straffende God nog niet zomaar vergeten.

En juist in de verwoording van het wonder van Gods genade
ging toch dat beeld van die straffende God
nog meespreken.

Luthers grote ontdekking is dat Gods gerechtigheid
uit de brief van Paulus aan de Romeinen
geen straffende gerechtigheid is,
zoals hij altijd vreesde,
maar dat het een verlossende gerechtigheid is
waarin God de zonden vergeeft.

Maar nu is het heel opvallend
dat de Heidelbergse catechismus
waarin de gereformeerde leer wordt uiteengezet,
het beeld van Gods straffende gerechtigheid
prominent laat staan.

Als de catechismus namelijk vraagt waarom God in zijn barmhartigheid
de zonden niet ongestraft kan laten,
dan luidt het antwoord:

God is wel barmhartig,
maar Hij is ook rechtvaardig.
Daarom eist zijn gerechtigheid
dat de zonde,
die tegen de allerhoogste majesteit van God begaan is,
ook met de zwaarste,
dat is met de eeuwige straf aan lichaam en ziel,
gestraft wordt.

God wil
dat aan zijn gerechtigheid wordt voldaan.
Daarom moeten wij
óf zelf
óf door een ander volkomen betalen.

Maar wij kunnen dat niet.
Wij maken de schuld juist elke dag groter.

...

En let dus op wat hier gebeurd is;

Waar Luther zijn grote bevrijding gevonden heeft
in zijn ontdekking dat Gods gerechtigheid
geen straffende gerechtigheid is,
maar een bevrijdende gerechtigheid,
daar heeft de catechismus
juist dat beeld van die straffende gerechtigheid
helemaal als uitgangspunt genomen,
om uiteen te zetten
waarom we Jezus als verlosser nodig hebben.

Alleen Hij kan de last van Gods toorn dragen.

God is allereerst vertoornd
en pas door Christus genadig.

Luther en Paulus

Maar hoe zit het nu met die gerechtigheid van God?

Is dat nu een straffende gerechtigheid
of een bevrijdende gerechtigheid?

Luther ging voor een antwoord op die vraag naar Paulus.

En hij ontdekte daar
dat Gods gerechtigheid een bevrijdende gerechtigheid is.

En met die ontdekking zit hij precies in de roos
van wat hierin ook precies de ontdekking van Paulus is geweest.

Ook voor Paulus was de grote ontdekking
dat Gods gerechtigheid
geen straffende,
maar een bevrijdende gerechtigheid is.

Daarin liggen de ontdekkingen van Luther en van Paulus
heel dicht tegen elkaar aan.

Maar er was ook een groot verschil.

Het verschil is namelijk
dat Luther Gods straffende gerechtigheid vreesde voor zichzelf
en dat Paulus Gods straffende gerechtigheid verwachtte voor anderen.

Paulus was een Jood die leefde met de wet.

En zo,
in gehoorzaamheid aan Gods wet,
wist hij zich thuis bij God.

Die wet van God
was voor hem een scheidslijn die dwars door de wereld liep.

Er was het volk dat naar Gods wet leefde
en er waren de heidenen
die niet naar Gods wet leefden.

En God zou zijn gerechtigheid tonen
door de heidenen daarvoor te straffen.

Maar nu was er die vreemde Rabbi geweest in Israel.

Jezus.

En die had die wet van God
in zo'n totaal ander licht gezet.

Hij had de wet van God niet gebruikt
als een middel van onderscheid tussen mensen die wel
en mensen die niet thuishoorden bij Gods volk,
maar Hij had altijd een weg gevonden
om de gerechtigheid van de wet
zo vorm te geven
dat niemand zich bij God buitengesloten hoefde te voelen.

Hij at met zondaars en tollenaars.

Het was afschuwelijk wat Hij deed.

Alles waar Paulus heilig in geloofde,
werd door Jezus met voeten getreden.

Hier was maar één antwoord op mogelijk;
Deze Mens moet sterven.

Dat is het enige dat Hij verdient!

Zoals Jezus de wet van God openbreekt
dat roept om Gods straffende gerechtigheid.

Paulus was er niet bij
toen Jezus ter dood werd veroordeeld,
maar hij zal zeker met zijn dood hebben ingestemd,
zoals hij ook instemde met de dood van Stephanus.

De dood van Jezus aan het kruis
dat paste perfect
in Paulus' beeld van Gods straffende gerechtigheid.

Wie Gods wet overtreedt
moet sterven.

Opgestaan

Maar toen ging de wereld van Paulus op zijn kop.

Want terwijl hij op weg was naar Damascus
met een vrijbrief op zak om ook daar de gemeente van Christus te vervolgen
toen verscheen aan hem vanuit de hemel
Jezus Christus.

De opgestane en verheerlijkte Heer.

Jezus,
van wie Paulus dacht dat Hij een door God vervloekte was,
blijkt de door God Gekroonde.

Om hoe Jezus met Gods wet
openingen maakte naar alle mensen
is Hij niet door God gestraft,
maar door God verheerlijkt.

In de opstanding is Hij bewezen
de ware Zoon van God te zijn.

...

En vanuit de ontmoeting met de opgestane Heer
krijgt Gods gerechtigheid voor Paulus een heel andere betekenis.

Het is niet de gerechtigheid waarmee God de volken zal straffen,
maar het is de gerechtigheid waarmee God vrede sticht met allen.

God redt
uit genade
die niets kost
in Christus Jezus.

Achtergrond

Paulus en Luther doen dus precies dezelfde ontdekking.

Het grote verschil is echter vanuit welke achtergrond ze deze ontdekking doen en dus ook tegen welke achtergrond ze deze ontdekking moeten verwoorden.

Paulus ziet dat de wet van God, waarmee hij Gods gerechtigheid verbonden zag, geen scheidslijn meer is tussen Israel en de volken.

Maar hij weet ook dat de wet niet zonder waarde is en hij doet er dan alles aan om de blijvende waarde van Gods wet te tekenen in het nieuwe licht van het evangelie.

En als hij dat doet heeft hij die hele gedachtenwereld van zijn oude overtuiging nog bij zich en spreekt hij ook nog in die taal.

En hij moet ook wel in die taal spreken, omdat hij juist ook de mensen die nog in die oude overtuiging leven mee wil nemen in zijn ontdekking van Gods gerechtigheid in Christus.

...

En zo is dat ook met de ontdekking van Gods reddende gerechtigheid door Luther.

Ook hij gaat die boodschap verwoorden met een taal vanuit de overtuigingswereld van voor zijn ontdekking.

Hij en andere reformatoren na hem hebben zo beelden van straffende gerechtigheid van God een plek gegeven in hun verhaal van Gods reddende gerechtigheid.

In hun ontdekking van Gods reddende gerechtigheid waren ze vrij, maar in hun verwoording ervan en hun verdediging ervan moeten ze de ruimte al stamelend zoeken en vonden ze die ruimte misschien niet altijd zo ruim als dat God het wilde schenken.

Slot

En dat is iets dat wij na 500 jaar Reformatie wel mogen bedenken.

De winst van de Reformatie is zonder meer de ontdekking van Gods genade.

Maar het beeld dat voor velen toch mee is gekomen is het beeld van een God die eigenlijk ons niet kan zien of luchten.

En het begrip onverdiende genade
krijgt dan gemakkelijk een heel wrange smaak.

Omdat de boodschap die ermee over wordt gebracht
dan gemakkelijk deze kan zijn
dat je eigenlijk niets waard bent.

Vernederende genade.

Dat je geduld wordt,
maar dat je dat niet verdient
en dat je dus beter maar gedeisd kan houden.

Maar als ik bij iemand op bezoek ga
en ik neem een bos bloemen mee
of een flesje wijn,
dan kan die ander zeggen:
"Dat had helemaal niet hoeven, joh!"

En dat is dan ook zo.

Het had niet hoeven,
er lag geen plicht,
maar ik doe dat dan
omdat ik vind dat die ander dat waard is
en om zo de band tussen ons te bevestigen.

...

En zo betekent Gods onverdiende genade voor ons ook niet
dat we het eigenlijk niet waard zijn,
maar het spreekt er juist van
dat we God alles waard zijn.

Zo lief heeft Hij de wereld
dat Hij zijn Zoon heeft gegeven
en in Hem
het leven.

Amen

